

*La inserció laboral dels
Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia.
Abstract.*

Col·legi de Doctors i Llicenciats
en Ciències Polítiques
i Sociologia de Catalunya

Equip investigador:

Anna Torrijos López
Montserrat Martínez Melo
04 d'octubre de 2004

Data:

Índex

I.	Presentació i objectius	1
II.	Disseny metodològic	2
	II.1. Objectius de la investigació.....	2
	II.2. Disseny d'anàlisi	2
	II.3. Procés metodològic	3
III.	Els grups de discussió.....	6
	III.1. Disseny de l'instrument	6
	III.2. Línia de punts (guió de les dinàmiques)	7
IV.	Anàlisi dels Grups de Discussió	11
V.	Conclusions.....	12
	V.1. Principals diferències	12
	V.2. La recerca de feina	12
	V.3. Oportunitats.....	12
	V.4. Mancances i barreres.....	18
	V.5. Paper de les organitzacions	19
	V.6. Expectatives i demandes	19
VI.	Bibliografia principal.....	25

I. Presentació i objectius

El Col·legi de Doctors i Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia, COLCPIS, va realitzar l'any 1999, un estudi amb el títol *'Els llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia en l'àmbit laboral. Una aproximació a les promocions 90-96 UAB'*. L'estudi es va realitzar a través d'enquestes auto-administrades, amb un qüestionari semi-estructurat.

Durant el proper any 2005, el COLCPIS es planteja la possibilitat de realitzar un nou estudi sobre la inserció laboral dels sociòlegs i politòlegs. Amb aquest objectiu, l'Anna Torrijos i la Montserrat Martínez van acordar amb el COLCPIS la possibilitat de realitzar una **recerca inicial, de caràcter exploratori, per tal de copsar quines qüestions (variables, discursos, situacions, entre d'altres) intervenen en el procés d'inserció laboral de sociòlegs i politòlegs de Catalunya.**

De forma desglossada, els **objectius concrets** que cobreix la recerca inicial, pactats amb el COLCPIS, són els següents:

A. PROCÉS DE RECERCA DE FEINA

- Com busquen feina
- Quina feina (sector, activitat, etc...)
- Quines tasques (docència, gestió, recerca, mediació...)
- Freqüència: des de quan? Cada quant?

B. OPORTUNITATS

- Què ofereix un Llicenciat en CCPP i Sociologia.

C. MANCANCES

- Formació (específica o en habilitats)
- Experiència
- Reconeixement social de la formació en CCPP i Sociologia.

D. BARRERES

- Sector públic
- Sector semi públic (ONG's, etc.)
- Formació i docència
- Sector privat

E. EXPECTATIVES

F. PAPER DE LES ORGANITZACIONS

- COLCPIS/ALTRES

G. DESITJABILITAT

- Què s'hauria de fer?

Els eixos a treballar en tots els punts d'anàlisi ha estat.

- Diferències entre llicenciats en CCPP i els llicenciats en Sociologia respecte d'altres disciplines.
- Diferències entre llicenciats en CCPP i llicenciats en Sociologia.

II. Disseny metodològic

II.1. Objectius de la investigació.

L'objectiu general de la investigació és el de predefinir els conceptes i possibles eixos d'estructuració que intervenen en el procés d'inserció laboral dels sociòlegs i politòlegs de Catalunya.

D'aquesta manera, pretén ser una anàlisi exploratòria sobre els factors que intervenen en la inserció laboral atenent a l'especificitat de la disciplina. Així, tot i que no es tracten les qüestions més relacionades amb la situació actual del mercat de treball es fa esment d'aquells punts més rellevants o que més afecten a la inserció dels llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia.

Donat els objectius de la recerca, el **model d'anàlisi està escassament formalitzat i estructurat** prèviament, intentant així, la menor intervenció sobre l'objecte. Per tant, en aquest cas, el fenomen de la inserció laboral dels sociòlegs i politòlegs no es redueix a un esquema prefixat, sinó que l'objectiu és començar a descobrir-lo i arribar a una primera contextualització del procés i els factors que intervenen.

II.2. Disseny d'anàlisi.

L'estratègia seguida ha estat la següent:

Unitats d'anàlisi:	Llicenciats en Sociologia i/o Ciències Polítiques	
	Àmbit temporal:	Generació del 96 al 2001
	Àmbit espacial:	Catalunya
Tècnica d'investigació	Qualitativa	Grups de discussió
Tècnica d'anàlisi:	Anàlisi descriptiu	Organització i selecció de la informació donant-li sentit i interpretació. Mitjançant tres nivells de treball: 1. Ordre i classificació dels temes que apareixen 2. Resums amb cites interpretatives 3. Interpretació donant sentit a tota la informació

Des de la perspectiva metodològica qualitativa d'investigació l'entitat de la dada són les estructures de sentit, el llenguatge de les dades i de l'anàlisi té un component simbòlic i una dimensió estructural, la intervenció de l'investigador en la construcció de l'objecte és intermèdia i la implicació amb la realitat social també.

Per a una anàlisi exploratòria d'aquestes característiques la perspectiva qualitativa aporta la capacitat de generar hipòtesis i està orientada a una lògica del descobriment. En aquest sentit, la metodologia qualitativa és un instrument amb la potencialitat de la generació d'idees i la detecció d'oportunitats, problemes o respostes.

Així, els objectius que han fet motivat la concreció de la tècnica utilitzada són:

- Conèixer els discursos que es reproduïxen entorn a la inserció laboral dels sociòlegs i politòlegs.
- Contextualitzar la presa de decisions o bé situacions concretes.
- Observar eixos de debat o discussió.
- Copsar la intersubjectivitat (món donat per descomptat, justificacions...).

II.3. Procés metodològic.

Tenint en compte que l'objectiu principal és realitzar una recerca inicial, de caràcter exploratori, es concensua amb el COLCPIS la possibilitat de realitzar dos grups de discussió.

La dinàmica de la investigació està dissenyada de forma flexible per tal d'intervenir el mínim en la producció de la informació i anar descobrint els possibles eixos estructuradors de la temàtica.

Les etapes que es van seguir en el procés van ser les següents:

1. Definició dels objectius.
2. Definició del guió i tipus d'entrevista.
3. Selecció dels participants.
4. Concreció del temps, l'espai i el nombre de sessions.
5. Fixació d'objectius per cada sessió.
6. Concertació de les sessions.
7. Realització de les sessions.

De forma sintètica, les característiques principals dels grups de discussió són:

- Els participants han d'establir una conversa, debat, sobre la inserció laboral dels sociòlegs i politòlegs seguint les directrius del moderador/a.
- Els participants no es coneixen prèviament però tenen una característica en comú: són llicenciats en Ciències Polítiques i/o Sociologia.

Els avantatges de la tècnica dels grups de discussió són:

- Metodologia de baix cost.
- Efecte sinèrgia: es tracta d'una conversa, per tant les respostes d'uns participants poden provenir d'altres, reflectint així els consensos o eixos de debat entorn un tema.
- Efecte audiència: els participants escolten tot el que diuen els altres.
- Igualtat entre participants: inicialment tots són iguals, ja que no es coneixen, evitant així, que les respostes vinguin donades per relacions preexistents.

Tot i això, atenent a qüestions de validesa i fiabilitat, cal tenir en compte que és una situació artificial i que les respostes no són independents les unes de les altres i alhora que, en els transcurso de la conversa, es poden crear relacions de dominació.

A. Característiques dels grups

De forma esquemàtica les **característiques** establertes per als grups de discussió van ser:

GRUP 1: Llicenciats a la UB.

GRUP 2: Llicenciats a la UAB.

Descartats: UOC, UNED (universitats en les que la disciplina de la Ciència Política és encara recent)

Característiques comunes:

Participants: 9 (captació 11 o 12)

Generacions: Llicenciats en CCPP i Sociologia els anys 96 a 2001.

Gènere: Variat

Edat: Variada (mirant que s'ajusti a les edats probables de les cohorts, és a dir, no incloure persones que van llicenciar-se en CCPP i Sociologia com a segona llicenciatura o sense vocació laboral).

Situació laboral. Persones que treballen actualment o estan a l'atur. Entre les que treballin tant persones que tenen una feina relacionada amb la CCPP i la Sociologia, com els que no.

Els grups de discussió busquen que en ells hi siguin representades totes les persones implicades en el debat però en cap cas és representatiu del que succeeix en relació a tota la població. No es busca la representació estadística, sinó tipològica.

Per tal de copsar les possibles diferències entre els processos que viuen els llicenciats en les dues principals Universitats que ofereixen les llicenciatures de Ciències Polítiques i Sociologia, s'ha optat per realitzar 2 sessions diferenciades:

- Llicenciats per la Universitat de Barcelona.
- Llicenciats per la Universitat Autònoma de Barcelona.

Al mateix temps, s'estableix heterogeneïtat intragrupal quant a: sexe, edat, generació de la llicenciatura, situació laboral i ocupació. L'heterogeneïtat intragrupal és important per a que s'estableixi un marc de debat, ja que si fos un grup molt homogeni s'inhibiria la comunicació grupal.

S'ha optat per l'homogeneïtat intragrupal quant a la Universitat on s'han format els llicenciats, amb l'objectiu principal de reproducció de discursos similars entorn aquest tema segons la universitat de procedència, que després es compararan entre grups. De la mateixa manera, els grups amb llicenciats procedents de diferents universitats haurien pogut portar a debats de diferenciació entre ells que no són objectiu de la investigació.

En aquest sentit, la realització de dos grups és suficient per als objectius que es persegueixen.

Quan al **nombre de participants** en un inici s'havien previst 9 participants per grup ja que:

- Les forquilles recomanades són de 5-10, 8-12 participants.
- Més de 9 facilita la formació de subgrups ja que el tema era conegut i interessant per als afectats.
- Amb menys es corre el risc de donar més protagonisme a cada participant, parlant d'experiències pròpies sense que arribi a generar-se debat.

Per a la **selecció dels participants** es va fer ús de la xarxa de contactes del Col·legi de Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia. La selecció la va fer el personal del COLCPIS de forma aleatòria i sense que l'argumentari de contacte revelés el tema suficientment com per a que influís en els discursos dels participants.

Tot i que s'havien establert 9 participants per grup és van sol·licitar entre 11 i 12 persones a la captació preveient faltes d'assistència.

El moment de la reunió es va establir de forma consensuada amb el COLCPIS per tal que el dia escollit fos còmode per a tothom.

El **lloc de la reunió** va ser a una sala situada al Col·legi de Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia. Tot i que fer-ho al COLCPIS podia influenciar en la dinàmica del grup de discussió es va decidir així per diferents raons:

- Facilitat d'accés per als participants.
- La qualitat de la sala.
- Una sala comercial o a un lloc desconegut podia provocar rebuig.
- Pactada entre els investigadors i el COLCPIS.

A la sala es disposava d'una taula rectangular i cadires al voltant per a propiciar la relació entre iguals.

Es va oferir als participants beguda (refrescos i aigua) i es permetia fumar si els participants ho negociaven entre ells, propiciant un ambient relaxat i el menys cohibidor possible.

Els **materials per a recollir la informació (grabació)** van ser:

- Càmera de vídeo digital.
- Reproductor d'mp3 que disposava de gravadora digital.
- Gravadora amb cassette.

L'objectiu era fer un tractament digital de la informació per a poder utilitzar el programa informàtic, anomenat 'soundsciber', per a les transcripcions. En aquest sentit, la càmera de vídeo va ser el que finalment va produir la informació, no es va utilitzar la imatge, només la veu.

B. Fitxa tècnica:

Fitxa tècnica	Grup de llicenciats de la UB	Grup de llicenciats de la UAB
Nombre de participants	5	5
Data	26/02/04	18/03/04
Lloc de realització	COLCPIS	COLCPIS
Durada	2h 30 min	2h 30 min
Idioma dominant:	Català	Català
Moderadora principal	Montserrat Martínez	Anna Torrijos
Transcriptora	Anna Torrijos	Montserrat Martínez

III. Els grups de discussió

III.1. Disseny de l'instrument

D'acord amb els objectius pactats amb el COLCPIS, l'equip de recerca va dissenyar el guió de la conversa. D'aquesta manera, els grups de discussió es realitzen amb una **línia de punts semidirigida**, de tal manera que la moderadora dels grups defineix els temes a tractar i l'ordre dels mateixos. A més, les **preguntes són estructurades però amb resposta lliure**.

L'objectiu d'aquest disseny és poder copsar els discursos i situacions subjacents a cada tema objectiu de la recerca, així com l'ordre en que apareixen, és a dir, si bé existeix un guió que estructura la conversa, aquesta és semidirigida, de tal manera que el grup té la llibertat de treure els temes de forma desordenada. És tasca de la moderadora, poder treballar oportunament cada tema, sorgeixi espontàniament o no, o derivar els temes a un altre ordre de conversa.

D'aquesta manera, l'anàlisi inclou necessàriament la periodització dels temes de conversa, és a dir, si aquests es produeixen en l'ordre previst o bé apareixen espontàniament, - correlacionats amb altres qüestions, amb una importància superior o dominant... – així com si, pel contrari, cal suggerir els temes o subtemes prevists, de tal manera que es tracta de qüestions menys centrals del que a priori es preveu, o fins i tot, secundaris o amb poca rellevància.

De forma esquemàtica el guió de direcció de la dinàmica té les següents característiques:

Format:	Llistat ordenat de temes i subtemes a tractar
Formulació:	Enunciació de temes: tot i que es presentin preguntes concretes, aquestes només tenen la funció de simplificar la tasca de la moderadora, evitant que s'hagi d'improvisar la formulació dels temes, però la moderadora té la llibertat de formular-les de forma diferent adequant-se al context, registre i dinàmica de la conversa. A mateix temps no existeixen respostes previstes.
Ordre:	Inicialment segons els objectius de la recerca i d'acord amb una previsió per part de l'equip investigador de l'ordre possible dels temes, però obert a la facilitat del grup a l'hora dels tractar els temes.
Definitivitat:	Provisional: del conjunt de característiques esmentades es deriva que es tracta d'un guió provisional, obert al paper dels participants.
Explicitació:	Explícit: l'equip investigador és qui realitza la moderació dels grups.

A continuació es presenta el guió que es va fer servir per a la moderació dels grups de discussió, cada columna correspon a una pàgina del guió.

III.2. Línia de punts (guió de les dinàmiques)

INSERCIÓ LABORAL DELS LLICENCIATS EN CIÈNCIES POLÍTIQUES I SOCIOLOGIA

LÍNIA DE PUNTS

A. PRESENTACIÓ

- *Presentació de la moderadora i de l'acompanyant*
- *Explicació de la raó de la realització dels grups de discussió i del tema que tractarem.*
- *Formes d'enregistrament de la dinàmica*
- *Explicació de l'ús de la informació extreta de la dinàmica de grup*
- *El perquè de la seva assistència al grup*
(Característiques dels participants):
Llicenciats en CCPP i Sociologia els anys 96 a 2001
- *Presentació dels participants:*
  1. *Nom*
  2. *Edat*
  3. *Tipus de llicenciatura*
  4. *Any en que es va llicenciar*
  5. *Ocupació i descripció breu de l'ocupació actual*
  6. *Temps de l'ocupació actual (des de quan?)*
  7. *Explicació breu de la seva trajectòria laboral des que van finalitzar la llicenciatura*

B. PROCÉS DE RECERCA DE FEINA

1. Com busquen feina

- Com vau començar o teniu pensat començar a buscar feina?
- Quins van ser o seran els vostres objectius principals a l'hora de buscar la primera feina?
- Penseu dirigiu-vos algun lloc en especial, per tal d'assolir-los?
- *Atenció a la menció de: Universitat, empresa privada, entitat pública.*

2. Quina feina (sector, activitat, etc.)

- Quin tipus feina us plantegeu a l'hora de cercar una ocupació?
- Quina feina us agradaria aconseguir?
- En quin sector?
- Quin tipus d'entitat (Universitat, empresa privada, fundació, àmbit públic)?
- Activitat de l'entitat?

3. Quines tasques

- Quines tasques realitzaríeu en el tipus de feina que busqueu?
- *Atenció a la menció: docència, gestió, recerca, mediació*

4. Freqüència: des de quan? Cada quant?

- *(els que no tenen feina) Des de quan busqueu feina?*
- *(els que tenen una feina que s'adequa a les seves expectatives) Quan de temps vau estar buscant feina fins que veu trobar l'actual?*
- *(els que tenen una feina no adequada a les seves expectatives) Continueu buscant feina, per tal de trobar aquella que s'adequa a les teves expectatives? Constantment? Cada quan?*

C. OPORTUNITATS

1. Del llicenciat/da a l'hora de buscar feina

- Creieu que teniu que els llicenciats en CCPP i Sociologia tenen oportunitats a l'hora de trobar feina?
- Per què?
- *Comparant amb d'altres disciplines*
- *Relacionar-ho amb les necessitats del mercat*

2. Oportunitats de la disciplina en el mercat laboral

- Creieu els llicenciats en CCPP i Sociologia són necessaris en el mercat actual?
- Què ofereix un llicenciat en CCPP i Sociologia com a treballador?
- A diferència dels llicenciats en altres disciplines què aporta de més, o de diferent, un llicenciat en CCPP/Sociologia?
- *En qüestions com:*
  - *Capacitats (reflexiva...)*
  - *Coneixements (de quin tipus?)*
  - *En feines relacionades amb la disciplina*
- Pensant en la vostra disciplina, en quin àmbit creieu que un llicenciat en CCPP/Sociologia pot aportar més?
- *En feines no relacionades amb la disciplina*
- I pensant en una feina no relacionada amb la disciplina?

D. MANCANCES

1. Com a treballadors

- Parlar de formació (específica o en habilitats) i/o experiència de cadascú.
- Creieu que esteu preparats pel tipus de feina que busqueu o que us agradaria trobar?

2. De la formació de la llicenciatura

- Considereu que aquesta preparació és una mancança o virtut vostra o de la formació que vàreu rebre durant la realització de la llicenciatura?
- Considereu que acabeu la llicenciatura preparats per entrar al mercat laboral?
- Per quina raó?
- *Atenció a la virtut o culpabilitat de:*
  - *Universitat*
  - *Professora*
  - *Tipus de formació*
  - *Disciplina*

3. De la disciplina

- Creieu que el que heu estudiat us permet entrar amb món laboral amb facilitat o amb dificultat? Per què?
- *Atenció a la menció del reconeixement social de la disciplina.*

4. Reconeixement social de la formació en CCPP i Sociologia.

- Què creieu que pensa la gent (com a món social) de la vostra disciplina?
- Penseu que saben el què és?

E. BARRERES

- Quines penseu que són les principals barreres que teniu per trobar feina?
- Per què?
- *Insistir o fer esment a les barreres emmarcades dins la disciplina, deixant de banda les problemàtiques relacionades amb el mercat de treball*
- *Parlar específicament de:*
  - *Sector públic*
  - *Sector semi públic (ONG's, etc.)*
  - *Formació i docència*
  - *Sector privat*

F. EXPECTATIVES

- Quin tipus de feina, és a dir, tasques us agradaria realitzar en la vostra feina?
- És el tipus de feina que cerqueu?
- Està totalment relacionada amb la vostra llicenciatura?
- Feu tot el possible per aconseguir una feina d'aquest tipus o esteu oberts a altres tipus de feina?
- Creieu que la trobareu? Per què?
- Quan preveieu que la trobareu?

G. PAPER DE LES ORGANITZACIONS

1. Espontàniament

- Creieu que algú (entitat o organització) us pot ajudar a buscar la feina que voleu?
- En quin sentit?
  - Assessorament (on buscar, com fer-ho)
  - Oferir la formació necessària
  - Activitats relacionades amb el mercat de treball (donar a conèixer totes les activitats que es realitzen en l'àmbit de les CCPP i la Sociologia)
  - Borsa de treball
  - Recomanacions
- Creieu que ho fan correctament?

2. COLCPIS

- Creieu que el COLCPIS us pot ajudar a buscar la feina que voleu?
- En quin sentit?
  - Assessorament (on buscar, com fer-ho)
  - Oferir la formació necessària
  - Activitats relacionades amb el mercat de treball (donar a conèixer totes les activitats que es realitzen en l'àmbit de les CCPP i la Sociologia)
  - Borsa de treball
  - Recomanacions
- Creieu que ho fa correctament?
- Què espereu del COLCPIS?
- És el que us ofereix?
- Per què esteu col·legiats? Punts forts i punts febles d'estar col·legiat.

H. DESITJABILITAT

- Què creus que s'hauria de fer per millorar la forma d'inserció laboral dels politòlegs i sociòlegs?
- *Atenció al paper de les següents entitats en aquest procés:*
  - *Universitats*
  - *Món públic*
  - *Món privat*
  - *Món semi públic*
  - *COLCPIS*
  - *Entitats dedicats a la inserció*

I. CONCLUSIONS

Recollim el que hem dit fins ara...

Voleu afegir alguna qüestió o matís que considereu rellevant?

Agraïments i cloenda.

IV. Anàlisi dels Grups de Discussió

Un cop disposem de la informació produïda durant el treball de camp i les dades preparades per a treballar-les, en aquest cas, transcrites, es tracta de **processar aquesta informació tractant el seu contingut**, procés en el qual *'confluyen, retroalimentándose, elementos analíticos por una parte, e interpretativos por otra'*¹.

Els principals **objectius** de l'anàlisi són:

1. Definir les situacions
2. Definir discursos, posicions i posicionaments dels sociòlegs i politòlegs
3. Destacar consensos i divergències
4. Jerarquitzar la importància dels fenòmens que intervenen, en opinió dels sociòlegs i politòlegs en el seu procés d'inserció laboral.

L'anàlisi s'ha realitzat en **tres etapes**:

1. 1a lectura individual: La transcriptora i moderadora secundària del grup recull els grans titulars i idees principals que cal tenir en compte.
2. 2a lectura individual: La transcriptora i moderadora secundària, anota les idees que sorgeixen al llarg de la dinàmica, en l'ordre del guió de treball, tot i explicitant la seva importància, el moment en que sorgeix, les frases literals que consideri més il·lustratives, i les interpretacions i qüestions subjectives que considera rellevants a l'hora de realitzar l'anàlisi conclusiva.
3. Anàlisi conclusiva: En grup, l'equip investigador, llegeix i rellegeix les anàlisis anteriors amb l'objectiu d'arribar a les conclusions que per cada temàtica es derivin de la realització dels grups de discussió.

D'aquesta manera, les 2 primeres etapes, corresponen a objectius tècnics i metodològics i la 3a etapa a objectius interpretatius i reflexius. A continuació es recull l'anàlisi fet la 3a etapa. La resta de materials queden recollits en l'informe global i estan disponibles a la seu del COLCPIS:

---

¹ Martí, Joel. *La investigación – acción participativa: estructura i fases*. A: Villansante, T.R; Montañés, M; Martí, J. (coord.). *Construyendo ciudadanía. Vol. 1, La investigación social participativa*. Barcelona: El Viejo Topo. 2000.

V. Conclusions

V.1. Principals diferències

D'acord amb un dels principals objectius de la recerca, cal dir, que no s'observen diferències rellevants entre sociòlegs i politòlegs entorn a les qüestions tractades.

En canvi, com s'anirà comentant quan resulti pertinent, els llicenciats en CCPP i Sociologia tenen presents força diferències respecte altres disciplines acadèmiques en el seu procés d'inserció laboral. D'una banda, respecte altres llicenciatures humanes, principalment, l'economia i la psicologia i, en menor grau l'antropologia i el dret. D'altra banda, respecte disciplines tècniques: enginyeries.

V.2. La recerca de feina

A. Experiències i estratègies de recerca de feina.

Els joves sociòlegs i politòlegs viuen el seu procés d'inserció laboral com una **qüestió sobre la que tenen un baix nivell de control**. S'acostuma a associar l'èxit d'aquest procés a la **sort individual** i és un procés viscut, generalment, amb **sensació de desànim**. Aquest desànim es lliga en ocasions a la sensació de **manca d'oferta d'ocupació** que fa que, per cada feina, hi hagi molts candidats.

A més sociòlegs i politòlegs consideren que en el moment de finalitzar la carrera **desconeixen els mecanismes, les oportunitats i les possibles funcions que poden tenir en el mercat laboral**.

En aquest context de desorientació i competència pels llocs de treball, es realitzen **gran varietat de tasques per buscar feina de forma constant**:

- Apuntar-se a borses de treball.
- Seguiment exhaustiu de les ofertes laborals.
- Enviament massiu de currículums a empreses i entitats.
- Millora contínua del currículum acadèmic.
- Dirigir-se al Servei Català de Col·locació, al COLCPIS i institucions similars.
- Realització de pràctiques professionals remunerades i no remunerades.

Malgrat aquesta gran varietat de tasques, sociòlegs i politòlegs coincideixen en remarcar que **l'èxit professional depèn fonamentalment de la xarxa de contactes** (companys de carrera, amics personals o de la família, professors, ex-companys de feina, etc.) que s'aconsegueixi construir i mantenir. Aquesta situació és viscuda amb certa indignació quan es reconeix que, en ocasions, és també la manera d'aconseguir feina en entitats públiques o semi-públiques i a les universitats.

D'aquesta manera, les **tasques que amplien o reforcen aquesta xarxa són en les que més es confia i s'insisteix**: les pràctiques remunerades o no i la formació contínua, així com el contacte amb institucions relacionades amb el món de la Sociologia i la Ciència Política, juguen un paper rellevant.

Quant a les **pràctiques professionals** els sociòlegs i politòlegs valoren principalment que aquestes es realitzin en un **entorn laboral que pugui tenir continuïtat** i/o que **s'ajusti** el màxim possible a les **funcions d'un professional de la disciplina**. D'aquesta manera, es critiquen obertament les pràctiques que es realitzen en algunes administracions públiques o en funcions amb poca sortida laboral i poc relacionades amb la professió. A més, les pràctiques professionals són ben rebudes pel col·lectiu de joves sociòlegs i politòlegs com **un dels principals canals per a la seva inserció laboral**.

Quant a la **formació contínua**, entre les persones que fa relativament poc temps que han finalitzat els estudis de llicenciatura, es considera una **etapa de pas** entre la finalització de la carrera i la inserció laboral, de tal manera que sovint no es realitza pel valor en sí mateixa, sinó per l'**oportunitat de mantenir o augmentar la xarxa de relacions i poder fer pràctiques professionals**. Sovint, no és tracta tant d'allargar el període de formació posterior a la carrera sinó que és un impàs d'espera fins que s'aconsegueix feina.

En aquest sentit, en general, **la formació superior de nivell doctorat és poc valorada** com a forma d'inserció laboral i, fins i tot, alguns llicenciats la consideren una pèrdua de temps i un risc personal en tant que la formació que ofereix és poc reconeguda pel mercat laboral i l'experiència professional, i els els contactes que genera, no garanteixen suficientment l'èxit laboral.

Finalment, cal dir que entre el col·lectiu de joves sociòlegs i politòlegs es fan **fortes crítiques al Servei Català de Col·locació** ja que contempla la disciplina dintre del gran grup de llicenciats en general i no contempla les tasques que un sociòleg i politòleg pot exercir. A més, experiències individuals indiquen que existeix una manca de comprensió de la professió entre els treballadors del Servei.

B. Objectius de la recerca de feina.

Bona part dels sociòlegs i politòlegs busquen **inicialment feines relacionades amb la disciplina** que han estudiat. Aquesta situació pot no donar-se sobretot quan el candidat considera que no té la xarxa de contactes necessària per aconseguir l'èxit laboral en termes de durada i salari, el que indica la possibilitat de que hi hagi un volum considerable de llicenciats que no han buscat feina en el marc de la disciplina.

Les persones que busquen feina relacionada amb la disciplina **acostumen a establir terminis**, ja sigui per canviar l'objectiu de la seva recerca de feina o per acceptar feines relacionades amb la disciplina però considerades de nivell inferior.

En aquest sentit, cal remarcar, que **sociòlegs i politòlegs tenen una sòlida concepció del prestigi i desitjabilitat de les diferents feines que són la seva finalitat**, estant en l'últim nivell **les relacionades amb el treball de camp en recerca aplicada**. Sovint la realització d'aquestes tasques és més viscuda com una oportunitat per desenvolupar-ne altres que com una professió en sí mateixa.

Les feines que, espontàniament, es mencionen com a relacionades amb la disciplina són diverses, entre d'altres:

- Dinamització
- Treball social
- Participació ciutadana
- Gestió
- Tècnic en administració pública
- Recerca
- Professional dels partits polítics
- Professional dels sindicats
- Direcció i realització de projectes europeus
- Mediació

Així, **la recerca no és el principal objectiu laboral de sociòlegs i politòlegs** ja que, juntament amb la resta de funcions vinculades a institucions públiques o semi-públiques (partits polítics, sindicats, fundacions, etc.) constitueix l'àmbit professional que més sociòlegs conceben com dependents de l'existència de contactes personals per accedir-hi.

En canvi, **els projectes europeus són una de les sortides professionals millor valorades**, especialment pels politòlegs, que preveuen un augment de la demanda d'aquest tipus de projectes i professionals en l'entorn empresarial i polític.

D'altra banda, **es descarta de forma generalitzada la recerca de feina en l'administració pública**, principalment per què existeix la creença que els criteris d'accés són poc transparents. A més, es considera que és un sector que genera poca oferta i que sovint ofereix ofertes obertes a gran diversitat de disciplines sense que sociòlegs i politòlegs siguin distintament valorats i demandats.

En la mateixa línia, sociòlegs i politòlegs consideren que **la Universitat i les organitzacions del seu entorn són un espai poc atractiu per buscar feina**, ja que existeix la percepció que és un cercle molt endogàmic, en el que hi ha poca renovació de persones i funcions. A més, es pensa que és un entorn que ofereix poques oportunitats laborals i que, especialment en el cas de la recerca, ofereix possibilitats de feina amb poc contacte amb la realitat de tal manera que pot no aportar un valor reconegut en el mercat laboral.

Tot i això, **tant recerca com Universitat són els àmbits laborals en els que els sociòlegs i politòlegs tenen més clares les funcions que poden realitzar**, mentre que quan es parla de mediació, gestió i professionalitat a determinades institucions costa més definir les tasques que es poden dur a terme.

A més, **l'auto-ocupació és una opció laboral poc contemplada entre el col·lectiu de sociòlegs i politòlegs** ja que es considera que no ofereix condicions d'estabilitat ni de regularitat laboral, a més de, de nou, dependre en gran mesura de contactes personals.

Finalment, **en cap cas es contempla la investigació de mercats, el màrketing, la publicitat o altres sectors** tradicionalment vinculats a disciplines economicistes com a objectiu de la recerca de feina.

La tria de les diferents opcions analitzades **es considera de caràcter personal** i que respon a motivacions individuals.

Cal mencionar especialment, que es detecten grans **diferències entre els sociòlegs i politòlegs que tenen una experiència laboral dels que fins no la tenen actualment**, ja que els sociòlegs i politòlegs **amb experiència** laboral són molt **més flexibles i contemplen un major ventall de funcions i àmbits laborals**, mentre que els sociòlegs i politòlegs sense experiència es mostren menys flexibles a l'hora de contemplar el ventall de possibles funcions i àmbits en els que desenvolupar la seva professió.

V.3. Oportunitats

Malgrat el context precari en el que sociòlegs i politòlegs s'autoubiquen, **no dubten de la validesa laboral de la seva formació**. Entre d'altres, es mencionen tot un seguit d'aptituds i trets diferencials de la disciplina, com són:

- Capacitat de relació
- Dots d'interpretació
- Multidisciplinarietat
- Versatilitat
- Flexibilitat
- Capacitat d'èxit en qualsevol repte per difús que sigui
- Mentalitat oberta
- Capacitat d'adaptació
- Facilitat de mediació i interlocució
- Interdisciplinarietat
- Capacitat analítica
- Visió de futur
- Sòlids fonaments teòrics
- Visió global i de conjunt

Sovint s'enceta el debat sobre si es tracta de capacitats i aptituds professional o individuals, arribant, en general, a la conclusió que es tracta d'una combinació d'ambdues però que la disciplina ofereix i fomenta.

En el foment d'aquests punts forts, **es valora especialment el contingut generalista i reflexiu de les llicenciatures**. De fet, sovint es valora la formació rebuda en tant que aporta habilitats útils, fins i tot per altres professions no relacionades amb la disciplina.

Sociòlegs i politòlegs veuen en aquest tipus d'habilitats **els seus trets distintius en el mercat laboral** ja que consideren que **no hi ha cap funció exclusivament lligada a la figura del sociòleg i politòleg**. En el cas dels politòlegs, es valora especialment el coneixement legislatiu que la llicenciatura els hi aporta.

V.4. Mancances i barreres

Les principals barreres o mancances per a la inserció laboral del joves sociòlegs i politòlegs, en la seva opinió són:

A) Desconeixement de la disciplina.

Els sociòlegs i politòlegs consideren que aquest desconeixement és present a diversos nivells:

- ✓ **Manca de reconeixement social:** malgrat, ocasionalment, algun sociòleg o politòleg és reconegut com a veu experta per a alguna temàtica, en general, es considera que hi ha una manca de visualització de l'expertesa del sociòleg i politòleg tant en els mitjans de comunicació com a les institucions.

De fet, fins i tot quan un sociòleg o politòleg intervé als mitjans de comunicació, els col·legues tenen la impressió que es deu a una falta de precisió de la problemàtica, tal vegada, com si el professional fos expert en qüestions difuses i no en qüestions concretes.

En aquest cas, cal fer especial menció a la queixa que els col·legues fan de determinades aparicions de sociòlegs als mitjans de comunicació, que, en la seva opinió, lluny de fomentar el reconeixement positiu de la disciplina són valorades com actuacions que fan poc bé als professionals de la Ciència Política i la Sociologia.

- ✓ **Manca de reconeixement científic:** de la mateixa manera, es considera que la comunitat científica tampoc reconeix la disciplina sociològica i politològica per la seva vàlida metodologia. A aquest fet no contribueixen positivament determinats posicionaments interns a les disciplines, que dubten de la capacitat d'aquestes per regir-se per un mètode i de les seves capacitats de generalització i validació.
- ✓ **Manca d'institucionalització de la disciplina:** a diferència d'altres disciplines com l'Economia, la Psicologia o el Dret, la Sociologia i la Ciència Política no compten amb institucions de referència per a la societat civil, el món polític i l'econòmic.
- ✓ **Manca d'empreses de referència fortes:** de la mateixa manera que en cas anterior, no es visualitza l'existència d'empreses que siguin una referència en el saber fer sociològic i politològic.

B) Indefinició de les sortides laborals.

Els joves sociòlegs i politòlegs consideren que, en finalitzar les diferents carreres, el llicenciat no té ben definides les opcions laborals que existeixen. Tot i que, com s'ha dit, és ben valorada la formació de caràcter genèric i reflexiu, sociòlegs i politòlegs consideren que aquesta és una gran barrera, ja que **diffícilment es poden fer estratègies de recerca de feina sense tenir objectius mínimament definits**. Fins i tot, en la tradicional sortida laboral relacionada amb la recerca no es tenen prou referències laborals com per poder defensar les habilitats i aptituds que el sociòleg i politòleg aporta. Cal dir, però, que els joves professionals perceben una situació canviant en aquest punt de tal manera que s'amplia progressivament el ventall de sortides professionals de la disciplina.

Aquesta situació redunda també en una **manca de definició de quins són els empleadors** (empreses, administracions i altres institucions) a les quals es pot dirigir un professional.

C) Mancances de la formació.

De nou, cal remarcar que si bé la formació acadèmica inicial és ben valorada, existeixen algunes mancances en aquesta etapa i en etapes formatives posteriors:

- ✓ **Manca de formació en eines aplicades:** habilitats i coneixements professionals reconeguts pel mercat laboral. En aquest cas, hi ha una clara diferència amb disciplines tècniques, que sense necessitat d'experiència laboral són reconegudes com a suficients per a desenvolupar multitud de tasques.
- ✓ **Manca d'especialització posterior a la carrera:** existeixen poques opcions d'especialització tant en metodologies com en temàtiques. En aquest sentit, hi ha la queixa generalitzada, especialment entre el col·lectiu de sociòlegs, que en l'entorn universitari se sobreentén la recerca com a sortida natural de la disciplina.
- ✓ **Elevats preus de la formació contínua:** els professionals que, com s'ha analitzat, tenen serioses dificultats per a la seva inserció laboral, consideren que la formació contínua que s'està oferint és poc assequible per a persones sense una estabilitat laboral.

D) Falta de corporativisme

En ocasions sociòlegs i politòlegs, en part degut un aposta decidida per la multidisciplinarietat, tenen la percepció que, com a col·lectiu, és una professió poc cohesionada i que exclou poc a d'altres disciplines. Aquest solapament amb altres disciplines no contribueix a que el mercat laboral i les institucions distingeixi clarament el valor afegit d'un professional de la Sociologia i la Ciència Política.

Especialment en el cas de la Ciència Política, els professionals són considerats, en ocasions, com a advocats de segona, en tant que els seus coneixements legislatius i normatius no són reconeguts en la seva llicenciatura. En el cas de la Sociologia els fronts oberts són múltiples, entre els que destaquen psicòlegs, economistes, psicopedagocs i antropòlegs.

E) Falta d'autoestima professional.

Sociòlegs i politòlegs són conscients que els propis professionals sovint no saben defensar el seu propi valor afegit i especialització. En bona mesura, es considera que són els propis llicenciats els que dubten de les seves habilitats i de la distinció que les seves disciplines aporten al mercat laboral.

F) Acomplexament com a col·lectiu.

Especialment en la vessant científica els joves sociòlegs i politòlegs consideren que els diferents debats i posicionaments dels professionals no ajuden a projectar nítidament la disciplina. Sovint es considera que existeixen massa acomplexaments en qüestions com, per exemple, treballar per empreses privades, defensar certa rigidesa metodològica, treballar amb objectius comercials, entre d'altres.

G) Manca de flexibilitat professional.

Si bé en aquesta qüestió el consens és menor, bona part del sociòlegs i politòlegs consideren que el col·lectiu és poc flexible a l'hora de dedicar-se a sortides laborals diferents o menys properes. En aquest sentit, la diferència amb psicòlegs i economistes es fa més evident ja que exerceixen un gran ventall d'oficis i en una gran varietat de situacions professionals, des de caixers d'entitats bancàries fins a comptables, tècnics en formació, analistes d'organització, etc.

El debat en aquest punt es troba entorn a si el col·lectiu té un excés d'expectatives laborals o si es tracta d'opcions individuals.

H) Dominació del món professional per part de poques persones i de l'entorn universitari.

Com s'ha intuït en apartats anteriors, sociòlegs i politòlegs perceben que bona part dels projectes i iniciatives que desenvolupen els professionals de la disciplina ho fan determinades persones i entitats universitàries o de l'entorn universitari, que actuen com a filtre per a les possibilitats dels que s'inicien en la professió. Aquests 'gurús', si bé són ben valorats en el paper que juguen com a definidors de la disciplina mediàticament i social, són criticats per:

- Abús del seu paper com a font de coneixement i prestigi social per a aconseguir projectes.
- Abús de la xarxa relacional i de contactes que aquesta posició els hi atorga.
- Es beneficia dels recursos materials que la xarxa universitària els ofereix: no han d'assumir despeses estructurals pròpies d'haver de mantenir una oficina.
- Desvirtua la recerca aplicada feta per empreses privades i per professionals autònoms.
- Acapara els projectes.
- Selecciona els seus col·laboradors mitjançant la xarxa de contactes pròpia (amics i col·legues) en la que a bona part dels professionals els hi és difícil entrar.

I) La concentració de les oportunitats laborals en l'entorn de Barcelona ciutat i la seva àrea metropolitana.

Molts sociòlegs i politòlegs d'origen diferent al barceloní viuen amb especial conflicte l'aposta per buscar una feina relacionada amb la seva professió ja que han de fer-ho fora del seu entorn d'origen, el que implica que han de fer front a majors despeses. Aquesta situació també es dona quant a l'oferta de formació.

Sociòlegs i politòlegs són conscients que aquestes barreres i mancances per a la seva inserció laboral es donen simultàniament en un context amb **altres característiques que actuen també com a barreres per a la inserció laboral dels joves en general, i dels llicenciats en general**, com són:

- **La precarietat i inestabilitat del mercat laboral.**
Aquesta situació afecta al conjunt de la població que busca feina i en el cas de les disciplines com la Sociologia i la Ciència Política amb contractes de becaris, amb inestabilitat de les beques (que depenen de l'aprovació de projectes) i amb inestabilitat de pagaments.
- **Pertànyer al col·lectiu de joves:**
Com es conegut un dels col·lectius més febles en el mercat laboral és el col·lectiu de joves.
- **La creixent exigència del mercat de treball en qualificació i experiència laboral.**
Com d'altres professionals, els sociòlegs i politòlegs s'enfronten a un mercat laboral cada cop més exigent i amb major demanda d'especialització.
- **La joventut de la disciplina a Espanya i Catalunya:**
Els professionals atribueixen en part la manca de definició i reconeixement de la professió al seu relativament recent desenvolupament a la nostra societat. Sovint comparen aquesta situació amb la que es viu a d'altres països de l'entorn europeu com França, Anglaterra i Alemanya, en els que la Sociologia i Ciència Política són disciplines de referència.
- **Catalunya i Espanya, en gran mesura, són societats normalitzades:**
Sovint a societats com el País Basc, la Ciència Política i la Sociologia tenen un paper més visible, degut a la multitud de conflictes amb els que conviuen.

V.5. El paper de les organitzacions

Una de les principals qüestions que intervenen al llarg del procés d'inserció laboral de joves llicenciats en Sociologia i Ciències Polítiques són les organitzacions i institucions de l'entorn de la disciplina.

La **Universitat** és una de les principals institucions de referència, a l'entorn de la qual sorgeixen, a més de les ja comentades, diferents qüestions:

- ✓ Ofereix una **formació superior molt allunyada de les demandes del món laboral**.
- ✓ Té una **inadequada vinculació amb el món laboral**, atribuïda sovint al fet que el professorat no té experiència laboral al marge de la pròpia universitat.

Una altra de les institucions de referència per als sociòlegs i politòlegs és l'**administració pública** sobre la que, a més del ja comentat, es considera que no contempla els professionals de la Sociologia i la Ciència Política com a candidats per ocupar llocs en la seva organització.

Finalment, la tercera institució de referència de la que es parla és el **COLCPIS**. Aquest fet, cal contextualitzar-lo, en part, en la ubicació de la realització de les dinàmiques de grup.

Aquesta institució està associada principalment com a font de possibles ofertes laborals, així com el lloc al qual sociòlegs i politòlegs es dirigeixen com a únic punt de referència professional diferent a la Universitat.

En aquest sentit, és important matisar la manca de menció a les possibles funcions que altres institucions de les disciplines poden tenir, com ara l'ICPS o ACS.

V.6. Expectatives i demandes.

Així i tot, els joves sociòlegs i politòlegs consideren que actualment **l'entorn professional està en procés de canvi**:

- ✓ Es perfilen noves sortides professionals
- ✓ Augmenten les empreses del sector
- ✓ Existeix certa millora del reconeixement professional i social.

Existeix la percepció generalitzada de que aquesta situació de canvi es mantindrà a curt i mig termini, i es considera que afecta per igual al món de la Ciència Política i de la Sociologia.

En aquest context de canvi en el que s'obren oportunitats, sociòlegs i politòlegs tenen unes **demandes clares**:

A) Pedagogia

Una de les principals actuacions demandades és la de comunicar i fer visible el col·lectiu per tal que sigui millor identificat social i laboralment.

Aquesta tasca és necessària a diversos nivells:

- ✓ Empresarial: a empreses privades de diferents àmbits
- ✓ Administració pública amb diversos enfocaments:
  - Com a empleadors
  - Com a canal de recerca de feina.

B) Major definició del perfil professional de sociòlegs i politòlegs

Per a la millor identificació laboral del col·lectiu cal que la pròpia disciplina defineixi el seu perfil professional mirant d'ampliar les opcions fins ara socialment reconegudes. En aquest sentit es demanda principalment una definició en termes d'habilitats i aptituds i en menor grau centrada en professions o tasques concretes.

D'aquesta manera s'aposta per un perfil polivalent amb les potencialitats d'una formació generalista.

C) Ampliar i modernitzar el ventall de sortides professionals

Tant socialment, com a les universitats - en la seva tasca docent i generadora d'expectatives – i sense oblidar les institucions que són mediadores en la recerca de feina i els empleadors. Aquesta ampliació de sortides professionals, fomentat per l'aportació de la disciplina en termes d'habilitats més que de coneixements, ha de comunicar-se fermament.

D) Regulació de la funció d'Universitat i institucions properes

Sovint, una de les principals demandes del col·lectiu és la regulació de les compatibilitats de les universitats i institucions properes, ja que es considera perjudicial per la professió que els professionals universitaris puguin compaginar la recerca privada de caràcter no acadèmic i les funcions docents i públiques. Es demana per tant un clar règim d'incompatibilitats.

Aquests canvis augmentarien les possibilitats laborals a d'altres institucions així com d'autònoms i professionals liberals.

E) Potenciar la iniciativa empresarial

Ja sigui com a autònoms, professionals liberals o altres fòrmules empresarials, els joves sociòlegs i politòlegs troben a faltar l'impuls i suport a l'auto-ocupació.

F) Potenciació de la recerca social

Sociòlegs i politòlegs coincideixen en remarcar la necessitat de que les institucions augmentin la seva aposta per la recerca social amb el mateix nivell d'esforç amb el que fomenten la recerca en ciències experimentals. Lògicament, aquest fet redundaria en un major ventall d'oportunitats laborals, en un dels pocs oficis reconeguts a la professió.

La responsabilitat d'aquestes demandes és clarament atribuïda al COLCPIS, en tant que organització legítimament representativa de la professió, de tal manera que es considera necessari l'**establiment d'un Pla Estratègic de la Professi6**, que encari el futur de forma innovadora i eficient.

Per a aquesta funció, el col·lectiu reconeix la **necessitat de trobar un suport institucional que permeti el COLCPIS dur-lo a terme amb èxit**, ja que són plenament conscients de la manca de recursos d'aquesta organització.

Aquesta tasca, però, cal que passi per a la **integració dels diferents agents** que intervenen en el mercat d'oportunitats de sociòlegs i politòlegs, tant universitat, com organitzacions, professionals, empresa privada, etc.

A més, d'aquest ambici6s projecte, al COLCPIS se li atribueixen **altres demandes**, com ara:

- ✓ Acompanyament al jove llicenciat a nivell acadèmic i professional: oferint l'orientació necessària en termes de sortides laborals, línies d'especialització i eines per a la recerca de feina...
- ✓ Dinamització i difusió d'una borsa de treball.
- ✓ Major amplitud del ventall formatiu: menys centrada en la recerca.
- ✓ Sistema de tarifes de la formació més assequible o que reconegui la realitat de persones amb menys recursos.
- ✓ Assegurar l'existència de vincles professionals de la formació: pràctiques, convenis...
- ✓ Formació de valor afegit en el mercat laboral.
- ✓ Buscar la col·laboració dels grans noms de la disciplina.
- ✓ Buscar la col·laboració amb entitats europees, catalanes i espanyoles de l'entorn de la Ciència Política i la Sociologia (empresa, economia, marketing...).
- ✓ Ampliar la seva actuació més enllà de Barcelona ciutat.
- ✓ Vehicular les pràctiques professionals.
- ✓ Vehicular subvencions i finançament a projectes.
- ✓ Grup de pressió en entitats decisòries políticament, econ6mica, empresarial...

En aquest sentit, es reconeix que una de les **principals febleses del COLCPIS** a nivell d'acció corporativa i de recursos és el fet que **per a exercir la professió no si requissit estar col·legiat**, el que fa que, fins i tot reconeguts sociòlegs i politòlegs no ho estiguin. Aquesta dificultat cal superar-la a través de donar serveis de valor afegit per a fer més atractiu el col·legiar-se però també per fidelitzar els actuals col·legiats.

Finalment, es demanda al COLCPIS que sigui un **referent comunicatiu pel col·lectiu de professionals**: organitzant xerrades, debats, sessions etc... el que redundaria en la **millora de la xarxa de relacions individuals**, que, com s'ha analitzat, és actualment, el principal canal al que sociòlegs i politòlegs confien per al seu èxit professional.

VI. Bibliografia principal

Alcantud, A; Salart, LL; Sànchez, S. Amb l'assessorament tècnic i metodològic de Tresserra, M; Saéz, LL. Els llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia en l'àmbit laboral. Una aproximació a les promocions 90-96 UAB. Barcelona. COLCPIS. Maig de 1999. Sense publicar, documentació interna del COLCPIS.

Martí, Joel. *La investigación – acción participativa: estructura i fases.* A: Villansante, T.R; Montañés, M; Martí, J. (coord.). Construyendo ciudadanía, vol. 1, La investigación social participativa. Barcelona: El Viejo Topo. 2000.

Quivy, Raymond y Luc Van Campenhoudt. Manual de Investigación en Ciencias Sociales. México: Limusa. 1992.

Valles, Miguel S. Técnicas cualitativas de investigación social: reflexión metodológica y práctica profesional. Madrid: Síntesis. 1997.

Montañés Serrano, Miguel. *Introducción al análisis e interpretación de textos i discursos.* A: http://www.acsur.org/acsur/destacamos/tomamos/documentos/analisis_textos.rtf

Lozares, C.; Martín, A.; López, P. *El tratamiento multiestratégico en la investigación sociológica.* A: Papers. Revista de Sociología, 55. p27 – 43. Barcelona. 1998.